

Бантшишев Олександр Федорович –

професор кафедри кримінального права та кримінального процесу Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук, професор,

Гуменюк Михайло Миколайович –

курсант Національної академії Служби безпеки України

Контрабанда трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини – сумна реалія сьогодення

У статті автори відстоюють позицію щодо доцільності визначення трансплантаційних органів та інших анатомічних матеріалів людини предметом контрабанди, також звертається увага на необхідність законодавчого регламентування їх переміщення через митний кордон України.

В умовах активізації зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів підприємницької діяльності усіх форм власності, а також поглиблення кризових явищ в економіці України спостерігається різке зростання кількості злочинів, пов'язаних з незаконним переміщення товарів, історичних та культурних цінностей, інших предметів та речовин, перелічених у ст. 201 КК України, через митний кордон України.

Як свідчить практика, більшість злочинів, пов'язаних з обігом “людського товару”, вчинюється організованими злочинними угрупованнями. Звідси можна зробити висновок про те, що будь-які незаконні дії з трансплантаційними органами чи іншими анатомічними матеріалами людини та організована злочинність є категоріями, які тісно взаємопов'язані. В Україні цей вид діяльності став відомим у 1993 році, коли прокуратура Херсонської області порушила кримінальну справу відносно громадянина України Манця М.Д. та співробітника американської фірми “Flark”, які з 1991 року відправляли трансплантати людини до Сполучених Штатів Америки. Але ж справу було припинено після того, як було з'ясовано, що трансплантати не можна розглядати в якості товару, тому що на них не існує офіційно встановлених цін. Не віднесені вони також і до предметів, незаконне переміщення яких через митний кордон України може кваліфікуватися відповідно до ст. 201 КК України як контрабанда [1, с. 53–54].

Як же ж з позицій кримінального Закону слід оцінювати подібні дії?

Ця, досить нова для України проблема, не тільки має великий суспільний резонанс, але й вимагає прискіпливої кримінально-правової та кримінально-процесуальної оцінки з боку фахівців. Перш за все, слід з'ясувати, що собою, власне, являють анатомічні матеріали людини, який правовий режим їх переміщення через митний кордон України, визначити, чи можуть належати анатомічні матеріали людини до різновидів предметів контрабанди [2, с. 8–9].

У статті 1 “Визначення термінів” Закону України від 16 липня 1999 року “Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини” трансплантація визначена, як спеціальний метод лікування, що полягає у пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини або тварини; анатомічні матеріали – як органи, тканини, клітини людини або тварини [3, с. 377]. Отже,

трансплантаційні органи людини (нирка, серце і т. ін.) входять до анатомічних матеріалів. Відповідно до вказаного Закону не можуть розглядатись як анатомічні матеріали штучні трансплантаційні засоби (штучні серце, очна сітківка і т. ін.). Вони є технічними засобами медичного призначення, тобто товаром, і за відповідних умов можуть виступати предметами контрабанди.

Дослідивши Закон про кримінальну відповідальність, можна побачити, що в ньому не міститься спеціальних норм, що передбачають заборону незаконного переміщення органів та матеріалів людини через митний кордон України. Органи та тканини людини як предмет злочину згадуються лише у ст. 143 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, що, як зрозуміло, не охоплює незаконного переміщення анатомічних матеріалів людини через митний кордон України.

Неможливо вирішити цю проблему і за допомогою ст. 149 КК України “Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини”, частина 3 якої передбачає відповідальність за торгівлю людьми з метою вилучення у них органів чи тканин для трансплантації або насильницького донорства – як про кваліфікуючу ознаку даного суспільно небезпечного діяння.

Розглядаючи дану норму, слід визначити, що саме являє собою торгівля з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації або насильницького донорства. Існує думка, що саме такою торгівля повинна вважатися у тому випадку, коли, по-перше, відносно людини має місце одна з таких угод:

- купівля-продаж, якась оплатна передача, здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди;

- по-друге, коли винна особа, здійснюючи таку угоду, усвідомлювала той факт, що потерпілий у подальшому буде використаний для цілей трансплантації чи насильницького донорства.

Якщо злочинець, продаючи жертву, не усвідомлював характер саме такого її подальшого використання, його дії не можуть бути кваліфіковані як торгівля людьми з метою вилучення у потерпілого органів чи тканин для трансплантації чи насильницького донорства.

Водночас слід погодись із пропозицією щодо доцільності заміни у ч. 3 ст. 149 “Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини” КК України словосполучення “... з метою вилучення у потерпілого”, на “... для вилучення у потерпілого...”, оскільки це попередня мета злочину [4, с. 174]. Така заміна є істотним засобом точного визначення справжньої мети трансплантації, наприклад, відновлення здоров’я, являючи собою елемент іншої вигоди.

Для правового статусу трансплантатів важливим є те, що вони стають самостійним предметом відносин між донором та реципієнтом з моменту їх виділення з людського організму. Адже, наприклад, кров можна розглядати в двох аспектах:

- 1) кров є частиною організму і тому не є річчю, не має ринкового еквіваленту і не може бути предметом угоди;

- 2) кров, що відокремлена від організму, слід вважати річчю, що обмежена в цивільному обігу.

Остання точка зору є більш точною не тільки по відношенню до крові, але й до інших видів анатомічних матеріалів. Тим більше, що багато з них вже давно використовуються не тільки за безпосереднім функціональним призначенням. Отже, анатомічні матеріали людини у правовому відношенні доцільно розглядати як предмети матеріального світу – особливий різновид речей, що обмежені в цивільному обігу.

За даними медиків, в Україні відчувається гостра нестача трансплантатів, що викликає смерть тисяч хворих осіб. Тому, перш за все, слід накласти кримінально-правову заборону на незаконне переміщення трансплантатів через митний кордон України. Суспільна небезпека даної контрабанди безпосередньо пов'язана із спричиненням шкоди у вигляді настання особливо тяжких наслідків – смерті людини, а відповідно до ст. 27 Конституції України держава зобов'язана захищати життя людини.

У зв'язку з вищевикладеним можна запропонувати наступне:

1) ввести кримінально-правову заборону щодо незаконного переміщення через митний кордон анатомічних матеріалів і викласти ч. 1 ст. 201 КК України у наступній редакції:

“контрабанда, тобто переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене у великих розмірах, а також незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, анатомічних матеріалів людини (підкреслено мною – М. Гуменюк), отруйних речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї), а так само контрабанда стратегічно важливих сировинних товарів, щодо яких законодавством встановлено відповідні правила вивезення за межі України”;

2) розробити та затвердити чітку класифікацію анатомічних матеріалів людини, які можуть розглядатися як предмет кримінально караної контрабанди;

3) впровадити методику грошової оцінки анатомічних матеріалів, які можуть виступати в якості товару.

Список використаних джерел

1. Бантишев О.Ф. Контрабанда, що вчиняється організованими групами та суміжні з нею злочини: Матеріали конф. “Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей)”. – Х., 1999.
2. Бантишев О.Ф. Контрабанда з точки зору закону // Крок. – 2000.
3. Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 41.
4. Лизогуб Я.Г. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини: Монографія. – Луганськ, 2003.

In the survey the authors protects the position that organs for transplantation and other anatomic human materials must be recognized as a subject of smuggling and also pay attention for the necessity of making it legal to transport them through the boarder of Ukraine.